

ФАТАЛІЗМ ТА ВОЛЮНТАРИЗМ ЯК КРАЙНОЩІ ВИРАЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ СВОБОДИ

У роботі досліджено крайнощі вираження феномену свободи, а саме: фаталізм та волюнтаризм. Зважаючи на реалії сьогодення, людина постійно перебуває у стані обрання тієї чи іншої позиції. Свобода – один із важливих феноменів буття, яке охоплює основний момент існування людини у світі. Здійснюючи вибір, людина при будь-яких обставинах залишає за собою право обирати та здійснювати вибір на користь самої себе, тим самим підтверджуючи свою екзистенційну свободу.

Ключові слова: фаталізм, волюнтаризм, людина, свобода, феномен, вибір.

The work has been examined the extremes of expression of the phenomenon of freedom, namely: fatalism and voluntarism. Given the realities of today, a person is constantly in a state of choosing one or another position. Freedom is one of the important phenomena of existence, which encompasses the main moment of human existence in the world. Making a choice, a person under any circumstances reserves the right to choose and make a choice in favor of himself, thereby confirming his existential freedom.

Keywords: fatalism, voluntarism, man, Freedom, phenomenon, choice.

Значущість свободи для кожної людини визначається по-різному, але разом з тим, вона залишається найвищою цінністю. За своєю сутністю людина приречена на свободу. Це не залежить від оточуючих, це те, чим особистість наділена від самого початку свого існування. Для повного осягнення поняття «свобода» необхідно вміти розрізняти її крайні вираження, якими можна вважати *фаталізм та волюнтаризм*. *Фаталізм* передбачає ставлення до подій зовнішнього світу як до чогось невідворотного, кінцевої точки – це те, що визначено людині долею та те, що вже наперед «передбачене» буттям.

Виникнення фаталізму бере свій початок з часів античної філософії та перші його витoki можна побачити у стоїцизмі. Саме стоїки почали говорити про те, що все у світі визначено законом, який притаманний зовнішньому світу. Але те, що стоїки приймають невідворотність долі не означає, що вони позбавляють людину свободи вибору та права обирати та змінювати долю. Вони буквально вірять у фатум, але й намагаються розуміти його за допомогою

філософських теорій. Долю людини легко пізнати та змінити, якщо правильно зрозуміти ціль та призначення її існування. Завдяки цьому можна сказати, що у людини є рушійна сила, яка може щось змінити. Будь-яка невідворотність означає те, що нічого обрати чи змінити вже буде неможливо, але попри це, позиція стоїків передбачає, що фаталізм не виключає свободи вибору, остання присутня, хоч і неповною мірою. Свобода вибору існує у прийнятті важливих рішень, де все залежить від ставлення до ситуації, в якій буде здійснюватися вибір. Людина здатна обрати яким чином їй діяти та що робити, але порядок речей вона не може змінити.

Фаталісти вірять у невідворотність долі. Можна бути впевненим у тому, що доля насправді існує. Звісно, важко собі уявити хто та як керує долею окрім людини. Хтось вважає, що долю визначає Бог та від самого народження людини вона прорахована, а хтось – вірить у всеможливість Всесвіту. Насправді, неважливо яким чином людина пояснює це сама собі. Вона має свободу обирати, навіть якщо її вибір був уже наперед передбачений. Доля існує в тому сенсі, що в залежності від ситуації можна зробити вибір, який буде стосуватися людини та буде зроблений без будь-якого примусу. Дану наперед визначеність неможливо досягнути, можливо тільки прийняти її як факт невідворотності долі.

Фаталізм – це крайній прояв детермінізму, переконання, що кожна подія має причину та породжує наслідок. Детерміністи стверджують, що всі події визначені наперед, в них є необхідність. Фаталісти вважають, що всі рішення будуть зайвими та непотрібними. Чого людина може досягти, якщо причинно все визначено? Це все буде марно. Але вони дотримуються тут послідовності та вирішують утриматися від будь-яких рішень. Можна побачити, що ці дії породжують непослідовність, адже рішення утриматися від рішення уже є рішенням обирати як вчинити. Навіть у самих фаталістів свобода перетворюється на невідворотність, на фатум, вона перетворюється на необхідність. Розуміння свободи в даному випадку призводить до повного відчуження людини.

Іншою крайністю через яку може виражатися свобода є *волюнтаризм*. Волюнтаризм повністю протистоїть фаталізму. Його сутність зводиться до того, що люди самі створюють свою долю на основі свободи волі. У філософії волюнтаризм розглядається як відповідь на раціоналізм, який вважає розум єдиним джерелом знання. На новий рівень філософію волюнтаризму вивів німецький філософ А. Шопенгауер. Він почав говорити про те, що ідея життя заключається в абсолютності початку світу, який знаходиться в нескінченному русі. За основу своєї філософії А. Шопенгауер брав саме волюнтаризм, згідно з яким в оточуючому світі все визначає воля. Воля являється абсолютним началом, яка має таку силу, яка достатня для того, щоб керувати буттям та впливати на нього. Воля є основою існування та сутністю речей і оточуючий світ за своєю природою є реалізацією свободи волі.

Окрім цього, увага даному питанню приділялася й у філософії екзистенціалізму. Головною темою цієї філософії є людина та її буття, а отже і питання її волі та свободи вибору. Це питання певною мірою цікавило й французького екзистенціаліста Ж.-П. Сартра. Так, у своїй роботі «Екзистенціалізм – це гуманізм» філософ висвітлює думку, що людина приречена на свободу, тим самим він повністю заперечує детермінізм, а завдяки вибору людина індетермінує людську свободу. Сартр пише «... якщо свобода є основою всіх цінностей і абсолютизується, то відбувається руйнування самого суб'єкта. Людина сама несе відповідальність» [1, с.28]. Для того, щоб не зазнавати руйнації особистості, людина повинна обирати себе і тоді вона зможе обрати сенс життя та обрати свободу.

Аналізуючи вищевикладене бачимо, що фаталізм та волюнтаризм – крайнощі вираження феномену свободи. Фаталізм та волюнтаризм протиставляються одне одному. Фаталізм деякою мірою заперечує існування «Я», а волюнтаризм усупереч цьому висвітлює повне та абсолютне існування людини та її свободи. Людина від самого початку існування наділена онтологічною свободою, тому має право обирати для себе за основну життєву установку позицію фаталіста чи волюнтариста. Під час здійснення вибору важливо пам'ятати про те, що не варто вдаватися в крайнощі. Все-таки,

«кидання то в право, то в ліво» – не ціль життя людини. Оскільки мова йде про людину, яка розвивається, то в процесі цього вона може руйнувати установлені нею ж рамки, змінювати свою точку зору, підтверджуючи це актом вільного вибору. Можливо й існує для кожного декілька сценаріїв у житті, але точно так само й існує декілька шляхів вибору. Навіть якщо фаталіст буде стверджувати, що свободи не існує, він все одно свої вибори у житті буде здійснювати між альтернативами, які були заздалегідь передбачені долею. На противагу цьому волюнтарист буде запевняти, що все залежить від самостійного вибору людини, вона сама обирає куди їй рушити далі та що обрати, повною мірою демонструючи свободу. Недоречно нав'язувати людині думки про те, чию сторону їй приймати, тому що сам факт нав'язування позиції, яку обрати, вже передбачає припинення людиною володіти правом вибору та свободою.

Список використаних джерел

1. Sartre, J.P. (1998) – Ekzystentsializm – tse humanizm [*Existentializm Is a Humanizm*]. Warsaw: MUZA SA [in Polish].

Науковий керівник: к.філос.н., доцент Шамша І. В.